

УДК 005.336.1:658.5

Дробишева О.О., асистент
викладач кафедри економіки підприємства
Савченко Ю.А.
Запорізька державна інженерна академія
ep.zgia@gmail.com

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Дробишева О.О., Савченко Ю.А. Напрями підвищення ефективності виробництва промислового підприємства. У статті розглянуті різні підходи до визначення терміна «продуктивність праці», визначені чинники та резерви підвищення продуктивності праці, наведено класифікацію факторів і резервів підвищення продуктивності праці.

Дробишева А.О., Савченко Ю.А. Направления повышения эффективности производства промышленного предприятия. В статье рассмотрены различные подходы к определению термина «производительность труда», определены факторы и резервы повышения производительности труда, приведена классификация факторов и резервов повышения производительности труда.

Drobysheva A., Savchenko U. Labour productivity and the factors influencing on it. In article various approaches to definition of the term "labor productivity" are considered, factors and reserves of increase of labor productivity are defined, classification of factors and reserves of increase of labor productivity is resulted.

Постановка проблеми. Загальновідомо, що серед низки ключових проблем економіки України – низька продуктивність праці, неефективне використання усіх видів ресурсів, вкрай низький техніко-технологічний рівень виробництва, не конкурентоспроможність основних видів вітчизняної продукції, низька частка високотехнологічної продукції, низький рівень оплати праці переважної більшості найманих працівників країни, низька якість життя. Активізація людської праці, як свідчить історія людства, є головною умовою досягнення позитивних зрушень у добробуті населення та господарчому розвитку країни. Без зростання продуктивності людської праці неможливим є забезпечення конкурентних переваг країни, її сталий економічний розвиток в умовах всеохоплюючої глобалізації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у дослідження категорії «продуктивність праці» зробили такі вчені, як М.А.Волгін, М.В.Володькіна, О.А.Грішнова, Н.Л.Зайцев, В.М.Лукашевич, Є.Ф.Пеліхов та Д.С.Сінк. Вони намагалися найбільш точно розкрити зміст продуктивності праці та найзручніше класифікувати чинники, що впливають на неї. Але при цьому недостатньо дослідженими залишаються питання пошуку

резервів зростання продуктивності праці на промислових підприємствах у сучасних умовах.

Метою статті є систематизація наукових підходів до трактування поняття «продуктивність праці», аналіз та класифікація основних факторів та резервів, які будуть сприяти підвищенню зростання продуктивності праці.

Виклад основного матеріалу. Продуктивність - це ефективність використання ресурсів - праці, капіталу, землі, матеріалів, енергії, інформації - під час виробництва різних товарів і надання послуг [5, с.97].

Щодо тлумачення терміна «продуктивність праці», то різні джерела трактують його по-різному.

Так, економічна енциклопедія за редакцією С.В.Мочерного трактує продуктивність праці як ефективність виробничої діяльності людей у процесі створення матеріальних благ і послуг [4, с. 118].

Продуктивність праці - це ефективність витрат конкретної праці, яка визначається кількістю продукції, виробленої за одиницю робочого часу, або кількістю часу, витраченого на одиницю продукції [3, с.98]. З цим визначенням згодна й більшість інших авторів праць, присвячених вивченню продуктивності праці, а саме Волгін М.А., Володькіна М.В., Грішнова О.А., Зайцев Н.Л., Лукашевич В.М. та Пеліхов Є. Ф. Всі вони є прихильниками трудової теорії вартості та вбачають у продуктивності праці джерело та узагальнюючий показник ефективності виробництва [7, с.57].

Але протиставити цьому визначенню можна тлумачення продуктивності праці західними вченими, які є прихильниками теорії факторів виробництва. Вони вважають, що треба відрізняти продуктивність усіх чотирьох факторів виробництва: продуктивність праці, продуктивність землі, продуктивність капіталу та продуктивність підприємства. На їхню думку, загальна ефективність або продуктивність підприємства буде визначатись сумою продуктивності факторів виробництва, а продуктивність праці - один з показників його ефективності [7, с.57].

Розрізняють види показника продуктивності праці. Індивідуальна продуктивність праці - це продуктивність окремого конкретного працівника або продуктивність на даній виробничій ділянці, підприємстві; локальна продуктивність праці - це продуктивність праці в регіоні або галузі; суспільна продуктивність праці - це продуктивність праці у народному господарству, економіці країни в цілому [1, с.266].

Екстенсивна характеристика праці відбиває ступінь використання робочого часу та його тривалість у зміну за умов незмінності інших характеристик. Екстенсивне використання робочого часу має наочну межу: законодавчо встановлену тривалість робочого дня та робочого тижня.

Інтенсивність праці характеризує ступінь її напруженості в одиницю часу та вимірюється кількістю витраченої за цей час енергії людини. Чим вища інтенсивність праці, тим вища її продуктивність. Максимальний рівень інтенсивності визначається фізіологічними та психологічними можливостями людського організму [7, с.60].

Підвищення продуктивності є вираженням загального економічного закону, економічною необхідністю розвитку суспільства і має такі цілі:

- стратегічну - підвищення життєвого рівня населення. За рахунок зростання продуктивності в країнах, що переходили до ринкової економіки, досягалося від 40 до 90 % життєвого рівня;

- найближчу - підвищення ефективності діяльності галузей і підприємств, а також реальне зростання особистих доходів працівників [5, с.99].

Фактори зростання продуктивності праці - це вся сукупність рушійних сил і причин, що призводять до збільшення продуктивності праці. Оскільки зростання продуктивності праці має надзвичайно велике значення і для кожного підприємства зокрема, і для суспільства в цілому, вивчення факторів і пошук резервів цього зростання стає важливим завданням економічної теорії та практики [3, с.386].

Усі фактори зростання продуктивності праці на підприємствах можна класифікувати за певними ознаками.

За рівнем керованості:

- ті, якими може керувати суб'єкт господарювання (управління, організація, трудові відносини, кваліфікація і мотивація персоналу, техніка і технологія, умови праці, інновації тощо);

- ті, що знаходяться поза сферою керування суб'єкта господарювання (політичне становище в країні та в світі, рівень розвитку ринкових відносин, конкуренція, науково-технічний прогрес, загальний рівень економічного розвитку, якість і кількість економічно активного населення країни, культура, моральність, соціальні цінності, наявність природних багатств, розвиток інфраструктури тощо).

За змістом:

- соціально-економічні, що визначають якість робочої сили, яка використовується;

- матеріально-технічні, що визначають якість засобів виробництва;

- організаційно-економічні, що визначають якість поєднання робочої сили із засобами виробництва.

За сферою виникнення та дії:

- на внутрішньовиробничі - ті, що виникають і діють безпосередньо на рівні підприємства чи організації;

- галузеві й міжгалузеві, що пов'язані з можливістю покращення кооперативних зв'язків, концентрації та комбінування виробництва, освоєння нових технологій і виробництв на рівні всієї галузі або кількох суміжних галузей народного господарства;

- регіональні - це фактори підвищення продуктивності праці, характерні для даного регіону (наприклад, створення вільної економічної зони);

- загальнодержавні - це такі фактори, які спричиняють підвищення продуктивності праці в усій країні (наприклад, зміцнення здоров'я та підвищення освітнього рівня населення, раціональне використання трудового потенціалу тощо) [3, с.386-388].

Фактори та резерви підвищення продуктивності праці перебувають у тісному взаємозв'язку. Резерви зростання продуктивності праці – це такі можливості її підвищення, які вже виявлені, але з різних причин поки ще не використані.

Сукупність резервів доцільно класифікувати відповідно до класифікації факторів, оскільки це сприятиме виявленню основних причин втрат і непродуктивних витрат праці по кожному фактору й визначенню шляхів їхнього усунення.

Так само, як і фактори, резерви зростання продуктивності праці за змістом поділяються на три групи:

- соціально-економічні;
- матеріально-технічні;
- організаційно-економічні [3, с.388-389].

За рівнем виникнення резерви розрізняють: загальнодержавні, регіональні, міжгалузеві, галузеві, внутрішньовиробничі.

Загальнодержавні резерви пов'язані з розміщенням підприємств, нерациональним використанням зайнятості населення, невикористанням ринкових методів господарювання та ін.

Регіональні резерви пов'язані з можливостями поліпшеного використання продуктивних сил даного регіону.

Міжгалузеві резерви - це можливості поліпшення міжгалузевих зв'язків, своєчасне, точне і якісне виконання договорів щодо кооперованих поставок, використання можливостей однієї галузі для підвищення продуктивності праці в іншій. Так, значному підвищенню продуктивності праці в обробних галузях промисловості сприяє поліпшення якості продукції в сировинних галузях.

Галузеві резерви — це резерви, пов'язані з можливостями підвищення продуктивності праці, які характерні для даної галузі економіки й зумовлені недостатнім використанням техніки і технології виробництва, прогресивних досягнень і передового досвіду, недоліками в спеціалізації, концентрації та комбінуванні виробництва тощо.

Внутрішньовиробничі резерви виявляються та реалізуються безпосередньо на підприємстві.

Велике значення цих резервів полягає в тому, що підприємство є первинним стрижнем економіки і на ньому виявляються та використовуються всі попередні резерви. Внутрішньовиробничі резерви зумовлені недостатньо ефективним використанням техніки, сировини, матеріалів, а також робочого часу, наявністю цілодобових і внутрішньо змінних втрат часу, а також прихованим безробіттям. Отже, внутрішньовиробничі резерви можна поділити на:

- резерви зниження трудомісткості продукції;
- резерви поліпшення використання робочого часу [5, с.114-115].

Для найбільш повного використання резервів зростання продуктивності праці на підприємствах розробляються програми управління продуктивністю, в яких визначаються види резервів, конкретні терміни та заходи з їх виявлення та реалізації, плануються витрати на ці заходи і очікуваний економічний ефект від

їх впровадження, призначаються відповідальні виконавці, розробляються системи мотивації працівників з досягнення запланованого рівня продуктивності [3, с.394].

Висновки. Виходячи з наведених неоднозначних підходів, можна дійти висновку, що продуктивність праці є досить суперечливою та дискусійною за змістом економічною категорією. Кожному підприємству необхідно приділяти належну увагу підвищенню продуктивності праці, для цього потрібно розглядати науково-технічні, технологічні та соціально-економічні передумови зростання продуктивності праці в тісному взаємозв'язку. Також доцільно враховувати обмеженість ресурсів, яка є характерною для сучасних умов господарювання. А невичерпними ресурсами підвищення продуктивності праці залишаються науково-технічний прогрес, технічне, технологічне й організаційне вдосконалення виробництва, поява нових матеріалів, видів енергії тощо.

Список літератури:

1. Волгін М.А. Економіка праці: (соціально-трудові відносини) / Під ред. Н.А. Волгіна, Ю.Г. Одегова. Видавництво «Іспит», 2003. - 736 с.
2. Володькіна М.В. Економіка промислового підприємства. Навчальний посібник. - К.: Центр навчальної літератури, 2004. - 196 с.
3. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудові відносини: Підручник. - 3-тє вид., випр. і доп. - К.: Т-во "Знання", КОО, 2007. - 559 с.
4. Економічна енциклопедія / Відповідальний редактор С.В. Мочерний. Т. 3. - К.: Видавничий центр «Академія», 2002. - 952 с.
5. Завіновська Г. Т. Економіка праці: Навч. посібник. - К.: КНЕУ, 2003. - 300 с.
6. Зайцев Н.Л. Економіка організації: Підручник для вузів. - 2-е вид., Перераб. і доп. / Н.Л. Зайцев. Видавництво «Іспит», 2004 р. - 624 с.
7. Лукашевич В.М. Економіка праці та соціально-трудові відносини: Навчальний посібник. - Львів: "Новий Світ-2000", 2008. - 248 с.
8. Пєліхов Є. Ф., Іванова О. А., Сумець О. М. Економіка сучасного підприємства: Навч.-метод, і практ. посіб. - К.: «Хай-Тек Прес», 2008. - 344 с.

Ключові слова: ефективність, продуктивність праці, інтенсивність праці, екстенсивність праці, фактори підвищення продуктивності праці, резерви підвищення продуктивності праці.

Ключевые слова: эффективность, производительность труда, интенсивность труда, экстенсивность труда, факторы повышения производительности труда, резервы повышения производительности труда.

Key words: efficiency, labor productivity, intensity of work, extensiveness of work, factors of increase of labor productivity, reserves of increase of labor productivity.

Надійшла до редакції 11.03.2013 р.